

НАУКОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ РІДКІСНИХ ВИДІВ ФЛОРИ ТА ФАУНИ В ЛІСАХ ПОЛІССЯ

Яремчук Світлана Миколаївна
асистент

Бернацький Владислав Олександрович
здобувач вищої освіти
кафедра екології

Поліський національний університет, Україна

Збереження біологічного різноманіття є одним із пріоритетних напрямів сучасної екологічної політики та природоохоронної діяльності. Особливе місце у системі заходів охорони природи займає збереження рідкісних та зникаючих видів флори і фауни, які виконують важливу роль у підтриманні стійкості екосистем та збереженні природної рівноваги. Водночас саме ці види є найбільш

чутливими до трансформації природного середовища, антропогенного навантаження та кліматичних змін.

Лісові екосистеми Полісся є важливими осередками збереження біорізноманіття та виконують низку екологічних функцій, зокрема забезпечують підтримання гідрологічного режиму територій, регуляцію клімату, формування середовищ існування для численних видів рослин і тварин. Крім цього, ліси розглядаються як джерело екосистемних послуг, що поєднують екологічну, соціальну та економічну складові природокористування [1], а також можуть трактуватися як еколого-економічні активи у системі природоохоронного управління та стратегічного планування [2]. Разом із тим інтенсифікація господарської діяльності, фрагментація біотопів, порушення природної структури лісових насаджень та зміни клімату формують комплекс загроз, які негативно впливають на стан популяцій рідкісних видів.

Особливої актуальності набуває наукове обґрунтування підходів до охорони рідкісних видів флори та фауни, що передбачає поєднання екологічного моніторингу, оцінки стану популяцій, аналізу чинників ризику та розроблення природоохоронних заходів [3]. Важливого значення набуває інтеграція сучасних інструментів досліджень, зокрема геоінформаційних систем, дистанційного зондування територій та цифрових підходів до обробки екологічних даних [4].

Метою роботи є узагальнення наукових засад охорони рідкісних видів флори та фауни в лісах Полісся та визначення перспективних напрямів підвищення ефективності природоохоронної діяльності.

Завдання дослідження передбачають аналіз сучасних підходів до охорони рідкісних видів, визначення основних факторів, що впливають на стан їх популяцій, характеристику сучасних природоохоронних механізмів та обґрунтування напрямів удосконалення системи збереження біорізноманіття в умовах лісових екосистем Полісся. Формування методичної основи таких досліджень потребує використання системного підходу до організації наукового пізнання, що передбачає чітке визначення цілей, завдань, методів та інструментів дослідницької діяльності [5].

Аналіз сучасних досліджень свідчить, що охорона рідкісних видів флори та фауни повинна базуватися на принципах комплексності, системності та довготривалості природоохоронних заходів. Ефективне збереження біорізноманіття потребує поєднання природоохоронних, науково-дослідних, організаційних та управлінських підходів, спрямованих на підтримання стабільності природних екосистем і мінімізацію факторів негативного впливу. В умовах лісових екосистем Полісся особливого значення набуває врахування екологічних особливостей окремих видів, їхніх вимог до умов існування, характеру просторового поширення та особливостей функціонування популяцій.

Одним із ключових напрямів охорони рідкісних видів є збереження природних оселищ існування, підтримання екологічної цілісності територій та збереження функціональної зв'язаності природних оселищ [6]. Порушення структури лісових екосистем, фрагментація біотопів, деградація природних

середовищ і зміна гідрологічного режиму територій можуть призводити до втрати умов, необхідних для існування окремих видів, зниження репродуктивної здатності популяцій та порушення природних екологічних зв'язків. Особливої уваги потребують види з вузькою екологічною амплітудою та високим рівнем спеціалізації, які найгостріше реагують на антропогенні зміни середовища.

Важливим елементом природоохоронної діяльності є розвиток і підтримання функціонування територій природно-заповідного фонду, які забезпечують умови для довготривалого збереження природних комплексів та підтримання стабільності популяцій рідкісних видів. Заповідні території виконують не лише охоронну функцію, а й виступають природними референтними ділянками для проведення наукових досліджень, оцінки екологічного стану територій та вивчення динаміки природних процесів. Водночас ефективність природоохоронних територій значною мірою залежить від якості управління, рівня моніторингового супроводу та інтеграції заходів охорони у загальну систему природокористування.

Одним із базових наукових інструментів охорони рідкісних видів є екологічний моніторинг, який забезпечує отримання об'єктивної інформації про стан популяцій та динаміку їх змін у часі. Систематичні спостереження дозволяють здійснювати оцінку чисельності видів, аналізувати їхній просторовий розподіл, виявляти негативні тенденції та прогнозувати можливі ризики для збереження біорізноманіття. Особливо важливого значення моніторинг набуває в умовах зростання антропогенного навантаження та кліматичних змін, які можуть суттєво впливати на функціонування лісових екосистем.

Сучасні підходи до охорони рідкісних видів передбачають активне використання цифрових інструментів та інноваційних технологій досліджень. Зростання ролі цифровізації та інформаційно-комунікаційних технологій у науковій та освітній діяльності формує додаткові можливості для збору, систематизації, аналізу й візуалізації екологічної інформації, що сприяє підвищенню ефективності природоохоронних досліджень [7, 8]. Поєднання польових спостережень із застосуванням фотопасток, геоінформаційних систем, безпілотних літальних апаратів та дистанційних методів збору даних дозволяє підвищити точність оцінювання стану популяцій і забезпечити більш повне охоплення досліджуваних територій. Використання власне геоінформаційних технологій сприяє просторовому аналізу поширення видів, картографуванню оселищ існування, моделюванню потенційних ареалів та виявленню територій із підвищеним рівнем природоохоронної цінності.

Окремим напрямом сучасної природоохоронної діяльності є впровадження принципів сталого природокористування, що передбачає інтеграцію екологічних пріоритетів у систему управління природними ресурсами. Такий підхід орієнтований на забезпечення збалансованого поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів природокористування, що створює передумови для довготривалого збереження природних екосистем і підтримання їх функціональної стійкості. В умовах Полісся реалізація принципів сталого

розвитку набуває особливого значення через високу природну цінність лісових територій та їхню важливу роль у підтриманні регіонального екологічного балансу.

Отже, наукові засади охорони рідкісних видів флори та фауни у лісах Полісся повинні базуватися на комплексному підході, що поєднує охорону природних оселищ існування, системний екологічний моніторинг, сучасні технології збору та аналізу інформації, оцінювання екологічних ризиків і впровадження принципів сталого природокористування. Реалізація таких підходів створює передумови для підвищення ефективності природоохоронної діяльності та довгострокового збереження біорізноманіття лісових екосистем Полісся.

Список використаних джерел

1. Díaz S., Pascual U., Stenseke M. et al. Assessing nature's contributions to people. *Science*, 2018. Vol. 359(6373). P. 270–272. <https://doi.org/10.1126/science.aar8826>
2. Вискушенко Д.А., Никитюк Ю.А. Екосистемні послуги лісів як еколого-економічні активи в системі природоохоронного управління та стратегічного планування. *Розведення і генетика тварин*, 2026. Т. 71. С. 15-24. <https://doi.org/10.31073/abg.71>
3. Stephenson P. J. Technological advances in biodiversity monitoring: applicability, opportunities and challenges. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 2020. Vol. 45. P. 36–41. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2020.08.005>
4. Pettorelli N., Laurance W. F., O'Brien T. G., Wegman M., Nagendra H., Turner W. Satellite remote sensing for applied ecologists: opportunities and challenges. *Journal of Applied Ecology*, 2014. Vol. 51(4). P. 839–848. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.12261>
5. Вискушенко Д. А., Никитюк Ю. А., Піціль А. О., Мельник Н. В. Теоретичні та методичні основи наукового дослідження в екологічній освіті. *Екологічні науки*, 2025. Вип. 63. С. 9-14. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2025.eco.6-63.1>
6. Hilty J., Worboys G. L., Keeley A. et al. Guidelines for conserving connectivity through ecological networks and corridors. IUCN WCPA's Best Practice Protected Area Guidelines Series. 2020. <https://doi.org/10.2305/IUCN.CH.2020.PAG.30.e>
7. Вискушенко Д. А., Вискушенко С. А., Никитюк Ю. А., Дунаєвська О. Ф. Змішане навчання: баланс між дистанційним та традиційним підходами у закладах вищої освіти України. *Суспільство та національні інтереси*, 2025. 5(13). С. 55-66. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5\(13\)-55-66](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5(13)-55-66)
8. Вискушенко С. А., Вискушенко Д. А., Никитюк Ю.А., Андрійчук Т.В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій закладами вищої освіти України в контексті дистанційного навчання. *Суспільство та національні інтереси*, 2024. 8. С. 117-128. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-8\(8\)-117-128](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-8(8)-117-128)